

TÍÐARGREIN

Tórbjørn Jacobsen

Jóannes Eidesgaard

Hans Pauli Strøm

Hergeir Nielsen

Jógvan Sundstein

Edmund Joensen

Jógvan Sundstein
fyrirverandi lögmaður og
løgtingsformaður fyri Fólkaplokk

Politiska skipanin, ábyrgd og ætlanir

Føroysku flokkarnir eru merktir av, at vit framvegis ikki hava fult sjálvræði, og hetta handikappar allar flokkar í teirra arbeiði fyri at føra reinan politikk.

Síðani Jóannes Eidesgaard skrivaði sína seinastu tíðargrein havi eg hugsað rættiliga nógv um høvuðs-innihaldið í greinini hjá honum. Eg haldi meg skilja boðskapin hjá honum at vera tann, at vit í lötuni hava eitt so høggrasinnað (at skilja sum reaktionert) landsstýri, at allar kreftir uttanfyri núverandi samgongu mugu sameinast fyri at syndra tað annars lógliga valda stýri. Fyri at gera hetta møgulegt eiga serliga núverandi størri and-støðuflokkarnir, Tjóðveldi og Javn-aðarflokkurin, at taka seg saman í ein fast samansjóðaðan blokk. Hes-in blokkur skal hava eitt endamál, og tað er at fella verandi samgongu. Síðani skal (rokni eg við) hesin blokkur føra ein vinstrahallan politikk, sum í hansara verð er frí-sinnaður ella antireaktionerur.

Tjakið um skipa sam-gongu áðrenn valið

Tað er eitt sindur ymiskt, sum uppleggið hjá Eidesgaard er móttikið. Politiskir svervektarar sum Aksel Johannesen, Sjúrdur Skaale, Torbjørn Jacobsen og Høgni Hoydal hava latið hoyrt frá sær. Seinast nevndi tó ikki serliga harðmælt. Tað sum tó meira ella minni gongur aftur hjá øllum er, at teir halda, at núver-andi landsstýrissamgonga førir ein nógv øðrvísi politikk, enn tann, hon fór til val uppá. Og so verður lagt upp til, at tá flokkar fara í samgongu aftaná eitt val, kunnu teir ikki politiskt arbeiða annarleiðis enn beinleiðis eftir tí teir førdu fram áðrenn valið. Hesar útsøgnir vísa eina stóra misfatan av teirri politisku, demo-kratisku og parlamentarisku skipanini, sum vit hava. Væl er tað soleiðis, at í stórum parti av politiska málspektrinum eru allir ella flestu flokkar rættiliga samdir, men á fleiri økjum hava teir 7 flokkarnir eisini sje ymisk sjónarmið og ætlanir. Um ein landsstýrismeiriluti við trimum ella fleiri flokkum skal fáa øll síni

sjónarmið gjøgnumførd er hetta parlamentariskt ómøgulegt. Longu her leypir ketan tí av á teoretiska túrinum hjá andstöðusinnaðu fyrrverandi og núverandi politikk-arunum.

Tað gongur aftur hjá fleiri av teimum, sum úttala seg, at politiska skipanin í Føroyum ikki skal biða til aftaná valið at takað stöðu til landsstýrisskipan, men heldur kunngerá fyri veljarunum undan valinum, hvønn blokk hvør flokkur hoyrir til, so veljarin frammanundan veit, hvussuleiðis komandi landsstýri verður skipað. Hetta verður gjørt í (øllum) øðrum londum verður sagt. Hetta er tó ikki allur sannleikin. Fyrst er at siga, at allastaðni verður altíð fyrst biða eftir valúrslitinum. Um annar blokkurin (um teir bert eru tveir) fær møguleikan at skipa stjórn, velst eisini um tað kann skipast ein meirilutastjórn, ella tað skal vera ein minnilutastjórn við stuðli frá øðrum flokkum.

Teir, sum halda “frammanund-an kunngerðina” vera meiri fólka-ræðisliga enn “aftanáskipanina”, hava tó ikki altíð rætt. Vit kunnu taka úrslitið av seinasta danska fólkatingsvalinum sum dømi. Her søgdu Sosialdemokratarnir, Radikal og Sosialistiski Fólka-flokkurin frammanundan, at teir vóru ein blokkur. Teir fingi stuðul frá Eindarlistanum til at skipa eina minnilutastjórn. Hetta var tað, teir høvdu lovað. Men tað, sum síðani hendi, var, at øll tey lyfti um ymisk politisk tiltøk, sum givin vóru undan valinum, vórðu slept. Í staðin verða tiltøk gjørd, sum nógv meira eru í samsvar við politikkin hjá hinum blokkinum, sum nú situr í andstöðu. Hetta gevur so mest víðgongda flokkinum á vinstravonginum vind í seglini. Nógvir viðmerkjarar og veljarar halda tí, at ein politisk lumping er farin fram. Men tað, sum hendir er bert, at stjórnin hevur verið noydd at siggja politiska og búskaparliga veruleikan í eyguni.

Í Føroyum hinvegin varð biðað til aftaná seinasta lögtingsval at skipa samgongu. Flokkarnir greiddu undan valinum frá sínum sjónarmiðum og fingi undirtøku hareftir. Síðani varð farið undir at skipa stjórn, og vit fingi núverandi landsstýrissamgongu. Stjórnarsamráðingarnar førdu til eitt samgonguskjal, sum fyri tað fyrsta samgonguflokkarnir, men eisini, fyri ein part, allir flokkar kundu taka undir við. Einstøk mál, sum andstöðan ikki tekur undir við, hava tó skapt stóran røring. Her hugsi eg serliga um broytingar í skattaløggávuni. Serliga Fólkaplokkurin hevur fingið ákoyringarnar, men tað virkar í sjálvum sær mótsigandi, tí júst hesin flokkur gjørdi frammanundan valinum greitt, at hann ynskti hesar broytingar. At hetta so eisini er skilagóður borgarligur politikkur ger, at tað er náttúrligt, at hinir flokkarnir í samgonguni eisini taka undir við hesum. Tað er tí burturvið at halda, at sam-gonguflokkarnir føra ein annan politikk enn tann, teir fóru til val uppá. At okkurt smávegis, sum til dømis prístalsviðgerðin av blokkstuðlinum misprýðir avtaluna, má so livast við. Men ein av flokkunum hevði tó tað sum eitt kardinalpunkt. Vónandi broytist hetta eftir næsta val til eina niðurlaging av blokkstuðlinum.

Vit mangla sjávræði

Annars er at siga, at allir føroysku flokkarnir eru merktir av, at vit framvegis ikki hava fult sjálvræði. Hetta handikappar allar flokkar í teirra arbeiði fyri at føra reinan politikk. Sambandsflokkurin til dømis er so heftur av sínum

sambandspolitikki, at tað flýtur eitt sindur hjá honum á øðrum økjum. Hinvegin er Tjóðveldi so bundi av loysingarsjónarmiðinum, at teir eisini kunnu fløkjast eitt sindur, tá um vanligan samfelagspolitikk ræður. Um vit taka Fólkaplokk og Javn-aðar-flokk, so hava teir við hvørt lyndi til, at ganga so høgt uppi síni samfelagsligu sjónarmið, at sjálvræðishugsjónin kann kámost. Tí meti eg, at fyri at fáa eitt meira framkomið politiskt umhvørvi í Føroyum er neyðugt at avgreiða fullveldismálið. Hetta má gerast sum skjótast, og ein møguleiki fyri hesum er so at taka stjórnarskipanarmálið til viðgerðar og loysa tað til fulnar. Við dreyminum hjá lögmanni um rikjasamband má hetta kunna lata seg gera.

Um hetta verður gjørt síggi eg fyri mær, at vit um eini 10-20 ár hava tveir høvuðsflokkar í Føroyum. Tað verða Fólkaplokkurin, borgarligur mið-høgra flokkur, og Javn-aðarflokkurin, sosialistiskur mið-vintraflokkur. Borgarligi flokkurin fer at umfata núver-andi Fólkaplokk, stóran part av Sambandsflokkinum, nakað av Tjóðveldinum og meginpartin av Sjálvstýrisflokkinum og Framsókn. Sosialistiski flokkurin fer at umfata Javn-aðarflokk, týðandi part av Tjóðveldinum og minni partar av hinum flokkunum. Miðflokkurin fer kanska at hava ein møguleika sum ein minni flokkur. Til ta tíð kann tað kanska verða, at vit fáa eina politiska stöðu, sum líkist teirri í Bretlandi, at tveir flokkar skiftast um einsamallir at hava meiriluta. Tá kann kanska talan verða um eitt slag av blokkpolitikki.

Men so leingi sum vit hava

núverandi stöðu við eini 6-7 flokkum mugu vit finna okkum í samgongum, har í minsta lagi tveir, men helst 3 ella 4 flokkar eru við. Hesar samgongur gera semjur – ella helst neyðsemjur – har hvør luttakandi flokkur fær nakað av sínum hjartamálum og letur nakað. Hetta kenna vit eisini aftur frá fleiri av okkara grannalondum. Tað kemur eisini ofta fyri í okkara grannalondum, at stjórnarsamgongur ikki verða skipaðar fyrr enn aftaná val-úrslitini eru kend. Tað er tí einki fólkaræðisligt skeivt við hesum, sum t.d. Sjúrdur Skaale vil vera við. Teir flokkar og politikkarar, sum verða valdir hava ábyrgd tað komandi valskeiðið at umsita sítt mandat eftir besta førimuni og so samvitskufult sum møgulegt. Eru veljarnir ikki nøgdir, tá valskeiðið er lokið, hava teir møguleikan at atkvøða øðrvísi næstu ferð.

Hvørjar samgongur hava vit havt

Hóast vit í Føroyum hava bæði vinstravendar og høgravendar flokkar (í ein vissan mun) og sjálv-stýriskendar og sambandskendar flokkar, so hava vit síðani heima-stýrisskipanin fekk gildi í 1948 havt eitt ótal av ymiskum flokkum í ymiskum samgongum. Eg havi so nøkulunda gjørt upp, hvussu langa tíð teir ymisku flokkarnir hava havt stjórnarbyrgd hesi 65 árin. Yvirlitið sær soleiðis út:

Sí talvu omanfyri.

Viðmerkjust skal, at listi F umfatar bæði Framburðsflokk, Fram-burðs- og Fiskivinnuflokk og Kristiliga Fólkaplokk.